

САКРАЛЬНИЙ ЛІНГВОПРОСТІР НОВЕЛІСТИКИ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Статтю присвячено дослідженню основних репрезентантів сакрального в мовомисленні Василя Стефаника, з'ясовано об'єктивні й суб'єктивні чинники, що призводили до неадекватної, почасти – спотвореної їх рецепції та інтерпретації. Виокремлено структурно-семантичні групи сакральних лексем, визначено їхні ідейно-концептуальні функції; у мінідискурсах, передовсім фразеорефлексах, з компонентом Бог та його похідних, простежено органічний етноментальний теоцентризм.

Ключові слова: лінгвопростір, сакральна лексика, фразеорефлекси, оніми, Бог, гріх, покаяніє, теоцентризм, мовомислення.

Василь Стефаник належить до тих непересічних митців, чия творчість завжди перебувала на вістрі літературознавчих і мовознавчих зацікавлень. Уже перші його новели інспірували жваве обговорення, гострі дискусії, емоційні відгуки й рецензії. З кожною новою збіркою – новий спалах рефлексій та чергова спроба досягнути феномен „музицького Бетховена“. Одначе не все написане й сказане про „найбільшого артиста, що з'явився в нас від часу Шевченка“, „абсолютного пана форми“ (Іван Франко) витримало випробування часом (стефаникіана нараховує сотні позицій), особливо ті праці, де новеліста з його написаним „кровію з-під серця“ намагалися втиснути в прокрустове ложе радянських культурно-ідеологічних догм та вульгарно-соціологічних стереотипів.

Суперечлива і, на жаль, не безболісна зміна сучасної гуманітарної парадигми, природно, потребує і нового прочитання художньої спадщини Василя Стефаника. Письменник написав мало, але „так добре, що вже краще писати не можна було“. „Шліфувальник діамантів“ (В. Хорват), „карбівничий рубінів“ (І. Денисюк) – ці найвищі оцінки вкотре спонукають до нового неупередженого прочитання геніальних новел, до ще однієї спроби досягнення децимі „безконечного залишку непізнаного“ його „дивоцвітного слова“, де чільне й цілком органічне місце посідає **слово сакральне**. Природно, що в радянській філологічній науці цей важливий аспект авторського мовомислення не досліджувався, проблема авторського християнського світогляду не артикулювалася – навпаки, новелістові приписували атеїзм, богоборчі мотиви. І це при тому, що вже з перших рядків його новели рясніють релігійною лексикою, у мовленні персонажів домінують масиви фразеорефлексів з теонімним компонентом, позначеним глибинними етнонашаруваннями. Відразу ж впадають у вічі сакральні акцентовані

форми ввічливості, фрагменти молитов, християнських обрядодій, які супроводжуються відповідними вербальними комплексами, згорнуті й розлогі вигуківі сполуки сакрального макрополя. Зрештою, теонім *Бог* (*Біг, божечко*) найбільш частотний – 170 випадків слововживань [10, с. 9].

Мета – цілісно й системно дослідити знакові репрезентанти сакрального в мовомисленні Василя Стефаника, а також з'ясувати об'єктивні й суб'єктивні чинники, що призводили до неадекватної, подекуди – спотвореної рецепції та інтерпретації сакрального лінгвопростору новеліста.

У статті використовуємо стефаникознавчі праці М. Коцюбинської, О. Черненко, О. Білецького, О. Гнідан, В. Лесина, І. Денисюка, С. Микуша, Ф. Погребенника, а також науковий Доробок дослідників церковно-релігійної сфери (О. Петришин, Г. Наконечна, Ю. Браїлко, П. Мацьків, Н. Бойко, Н. Бабич, Т. Вільчинська, М. В. Скаб, Ю. Осінчук, Н. Дзюбишина-Мельник, Ж. Колоіз). Новелістика В. Стефаника крізь призму сакрального вивчалася спорадично. Тут головно беремо до уваги статтю А. Данілової „Концепт „хрест“ у новелах Василя Стефаника“ [3], тематичні фрагменти стефаникіани П. Іванишина [9], Д. Єсіпенка [5; 6; 7], С. Коршунової [11].

Християнські засади світогляду Василя Стефаника були закладені в сім'ї, передовсім матір'ю. З нею пов'язані найсвітліші спогади дитинства й та органічна внутрішня побожність, що супроводжувала його впродовж життя, часто сповненого неймовірного болю й страждань Віра – справжня, глибока, свідома й усвідомлена, без зовнішньої ритуальності й атрибутики – стала тим стрижнем, що допомагав зносити важкі життєві випробування, драматичні виклики долі – передчасні смерті рідних і близьких, тілесну недугу. Готовність „чолом молитву по камені писати“, відкритість серця на страждання інших, „чула любов“ (В. Морачевський) визначали його душевні імперативи та істинний християнський Чин. Справжньою школою духовного зростання стало для новеліста знайомство та майже сорокарічне спілкування з митрополитом Андреем Шептицьким – його В. Стефаник називав „великим мужем“, „найулюбленим достойником“, „князем церкви на митрополічому престолі“. Свідчення друзів і рідних – письменника Богдана Лепкого, краківського товариша Вацлава Морачевського, синів Юрка та Кирила, літературознавця Василя Косташука – дають можливість установити трансформацію Стефаникового християнського віровчення, відчути його ревне заглиблення в „дух віри“, щире сліду-

вання євангельським настановам. Письменник, як пише в останньому листі до батька Юрій Стефанік, „зробив стільки добра для свого народу і для своїх близьких, що Бог і вічність не страшні“ [21, с. 176].

Релігійність, глибока віра – іманентна прикмета героїв новел Василя Стефаніка. Новели за-свідчують природність, цілісність релігійних уявлень його персонажів про світ, розуміння засадничих моральних первнів людського існування. Попри весь трагізм існування, Стефанікові герої переконані, що постійно перебувають під Божою опікою і в усьому покладаються на волю Всевишнього. С. Коршунова зауважує, що персонажі мислять переважно етичними категоріями совісті, любові, гріха, а найвищими моральними орієнтирами для них є Христос, Бог, Мати Божа. П. Іванишин, аналізуючи новелістику Василя Стефаніка, наголошує на єдності національних і християнських первнів ментальності героїв письменника.

У сакральному лінгвопросторі В. Стефаніка найбільше словосполучень, що містять у своєму складі теонім *Бог* або ж похідні від нього. Велика група згаданих усталених одиниць актуалізує семи ‘всюдиприсутність Бога’, ‘найвища справедливість, милосердя’: *У бога все записано* [20, с. 110]; *Пісня стає убога коло порога* [20, с. 198]; *Поки нам бог назначив, берімси, брњи, до цієї землі* [20, с. 203]; *Як бог даст, то буде пшениця* [20, с. 148]; *Ти ласки в бога не доступиш* [20, с. 88]; *Професора взяли вночі бог вість кудя* [20, с. 188]; *Бог, видко, ласки не вділив* [20, с. 218]; *Але бог мене помилував* [20, с. 169].

З проаналізованих текстів видно, що Бог, до якого звертаються герої новел з молитвами, якого постійно згадують, постає в новелах різним. Він **всемогутній** („*Так і бог приказав*“ [20, с. 133]), **милосердний** („*Може, пан бог менше гріха припише*“ [20, с. 68]), **всевідаючий** („*Бо тобог знає, ци я вперед умру, ци ти*“ [20, с. 42]), **гнівний**, але **справедливий** („*То видко по них, що їхбог карає*“ [20, с. 150]; „*Кара божа спуститься на нас за гріхи цілого світа*“ [20, с. 188]). Божа воля для Стефанікових героїв – щось вище, непідвладне змінам та обов’язкове для виконання, іншими словами – трансцендентно імперативне: „*То вже таке, що за що наші діди та й тати не знали, то ми мусимо знати. Господна воля*“ [20, с. 65]; „*Негнівтібога, бо то єго воля*“ [20, с. 138].

Не можемо погодитися, що Бог у деяких новелах Стефаніка (у річищі старозавітної традиції) постає злим і жорстоким Отцем небесним, який прирік своїх дітей на невимовні страждання. Таку думку висловлює Світлана Коршунова і навіть доходить висновку про те, що у Стефаніка можна вивести галерею героїв-богоборців. Передусім

дослідниця як аргумент наводить новелу „Сини“, у якій головний герой Максим голосить над погубленою молодістю своїх дітей та власною самотньою й немічною старістю і в стані афекту звинувачує навіть небо. Одначе новела завершується тим, що Максим вклякає на коліна, по-своєму – проникливо-інтимно, „неканонічно“ (М. Коцюбинська) – молиться до Матері Божої і навіть просить Богородицю стати його газдинею. Немає в цій молитві нічого „парадоксального“, „блюзнірського“, а є „прірва болю“, розпач самотності людини, що на якийсь момент знемагає під тягарем хреста, а свою особисту трагедію – втрату синів і дружини – ототожнює, як тонко підмітив Д. Єсипенко, зі смертю Ісуса Христа, що стала найбільшою жертвою в ім’я людства [6, с. 28].

Новелістичний лінгвопростір рясніє і специфічними сакральньо-ментальними фразеорефлексами, які Т. Єщенко дефініціює як „архаїчні вигуківі сполуки“. У новелах Василя Стефаніка вони – не лише яскраві маркери рельєфних мовних партій персонажів, а й допомагають вербалізувати найтонші семантичні, семантико-емотивні та синкретичні вербально-етичні нюанси, що слугують

– для вираження здивування, вдячності, радості, страждання: „*Боже милій!*“ [20, с. 101]; „*Матінко христова!*“ [20, с. 18]; „*Господи боже!*“ [20, с. 229]; „*Боже, боже!*“ [20, с. 33]; „*Боже ласкавий!*“, „*Богу дьйкувати*“ [20, с. 89];

– для експлікації перестороги, прохання не робити чогось: „*Не дай боже*“ [20, с. 65]; „*А най мене бог боронит*“ [20, с. 122]; „*Такий я страх дістав, шо най бог боронит*“ [20, с. 31];

– для вербалізації християнських етикетних формул (привітання, побажання щастя, гараздів, успіхів тому, хто працює, тощо): „*Славайсу!*“ [20, с. 73]; „*Славайсу Христу!*“ [20, с. 187]; „*Навіки слава!*“ [20, с. 73]; „*Дай боже так кождому*“ [20, с. 148]; „*Дай тобі боже якнайліше*“ [20, с. 130]; „*Най вам бог даст*“ [20, с. 65]; „*Най їм бог помагає*“ [20, с. 66]; „*Най вам бог даст усе найліше*“ [20, с. 190]; „*Дай боже*“ [20, с. 65]; „*Дай боже здоров’є*“ [20, с. 161]; „*Дай вам боже здоров’є*“ [20, с. 65];

– для висловлення різноманітних прохань (етноектеній), молитов до Бога і вищих сил, застережень, прокльонів: „*Господи помилуй!*“ [20, с. 56]; „*Най тьї бог скарає!*“ [20, с. 24]; „*Коби вам бог сили дав*“ [20, с. 217]; „*Най бог боронить*“ [20, с. 244]; „*Най мене бог хоронит*“ [20, с. 132]; „*Най пан бог сохранил*“ [20, с. 114]; „*Най бог поб’є*“ [20, с. 24]; „*Господи ні прости!*“ [20, с. 75].

Отже, у Стефанікових новелах простежуємо органічний етноментальний теоцентризм, а в семантичній структурі найбільш частотного тео-

німа немає негативно маркованих значеннєвих компонентів.

Сакральний лінгвопростір новел Стефаника складний та різноплановий і структурно-семантично, й ідейно-концептуально. Проаналізувавши приклади, можемо виокремити декілька лексико-семантичних груп слів, що несуть сакральне навантаження.

1. Назви церковних чинів та посад у церкві (*піп, ксьондз, єгомость, отець, парох, священник, дяк, митрополит, паламариха, черці, брат церковний*): „*Це ксьондз слюб давав?*“ [20, с. 21]; „*Приходжу і поцілував ксьондза в руку*“ [20, с. 31]; „*Піп проці казав*“ [20, с. 14]; „*Пона з понадею спакували і повезли в гори*“ [20, с. 188]; „*Якос паламарихана сапаню вповідала, що він, небіщик, не любив до корими заходити*“ [20, с. 81]; „*А були такі часи, що я не вилазив з церкви, як був дяком...*“ [20, с. 257]; „*Старший брат церковний Василь почав говорити*“ [20, с. 77]; „*Та якби вас тоті черці знали, що ви за чильдинка!*“ [20, с. 34]; „*Я мав один образ у хаті, ... руський образ одного митрополита*“ [20, с. 168].

Цікаво, що В. Стефанік наводить чи не весь синонімічний ряд (літературних і діалектних лексем) до слова **священник**, серед них і два полонізми – **єгомость, ксьондз**. У жодному випадку не актуалізовано сем негативно плану.

2. Імена пророків, небесних покровителів, а також християнські імена персонажів (*Марія, Лазар, Григорій (Гриць), Михайло, Катерина, Павло, Петро, Семен, Андрій, Іван, Яків, Юрій, Николай (Миколай), святий Юрій, Іван Сучавський, Зарваницька Матір Божя*): „*Ой, вже я си покликкала і на днинку, і на Зарваницьку матір божу і кличуси на Івана Сучавського*“ [20, с. 49]; „*Матінко христова, усім добрим людям стаєш на поратунок, Николаю світій... та й бився в груди*“ [20, с. 18]; „*А підіт ви до великої хати та перед свитим Николаєм проведіт єї молитву, може народитси в ні слово*“ [20, с. 187]; „*Якби прийшов до мене святий Юрій, то, бігме, подарував би-м ті, аби-с з ним ішов змії розбивати; робити землю ти нездатний, бо в тобі спокою нема*“ [20, с. 204].

Сакральний ономастикон Василя Стефаника не надто різноманітний, але достатньо експресивний і функціонально зумовлений. Це здебільшого оніми, що позначають імена людей – героїв новел. Сакральна семантика зазначених імен іманентна. Найбільш частотними є антрепоніми *Николай, Юрій, Марія*, домінує антрепонотонім *Марія* – 34 випадки слововживання [10, с. 46]. Однойменну назву має одна з найкращих новел митця. Тут образ головної героїні Марії асоціюється з образом Богоматері: вона, як

і Богородиця, свідома високої жертви своїх синів і готова стати Матір'ю та заступницею для всіх скривджених, обездолених і заблуканих (тут виразно простежуємо Шевченкові національно акцентовані рецептивні стереотипи Богородиці), оплакати загиблих, безневинно убієнних, заступитися навіть за тих, хто згрішив проти неба. „*Безмежне у своїй Любові і турботі, серце Матерів-Марій має не одного, не трьох синів: воно з усіма*“ [7, с. 32];

У новелі „Шкода“ головна героїня з останньою надією покликається на *Зарваницьку Божу Матір* та *Івана Сучавського*. Обидва номени належать до імен з регіонально обмеженою сакральною функціональністю. Іван Сучавський – один із найбільш шанованих святих у північно-східній Румунії, Молдавії та на Буковині. Він мав особливу благодать від Бога допомагати тим, хто займався різними справами, передовсім торгівлею. Називається Іван Сучавським тому, що його мощі зберігаються у м. Сучава на північному сході Румунії. По-іншому ще звать Йоан Новий, Йоан Сучавський та Іоанн Сочавський. Живучи в XIV столітті, святий великомученик Іван Сучавський був благочестивим православним християнином. Не лише у власному житті, але і в справах своїх він наслідував Христове вчення. Купець за родом діяльності, святий Іван послідовно дотримувався ділового етикету в торгівлі, турбувався про підлеглих, відвідував численні християнські святині й поклонявся мощам святих праведників.

Зарваницька Божа Мати з давніх-давен славна та знана в усій Галичині. За переказами, після спустошення татарськими ордами Києва один монах, рятуючись втечею від нападників, потрапив у незнані місця над річкою Стрипа. Знеможений до краю, у молитві просив Богородицю, щоб взяла його під свою опіку. Умиротворений молитвою, заснув. У сні йому з'явилися Пречиста Діва Марія і два ангели з білими ліліями в руках. Чернець упав перед Богородицею на коліна, а вона, усміхнувшись, доторкнулася до нього омофором. Монах прокинувся у чарівній долині, оповитій густим лісом. Вражений красою місцевості, побачив над джерелом сяючу ікону Пресвятої Богородиці з Ісусом на руках. Чернець залишився там. Згодом збудував капличку, куди помістив ікону; опісля тут звели церкву з монастирем. Село, що виникло біля цього святого місця, назвали Зарваницею. Чудотворна ікона не раз зупиняла ворожі напади, а вода з джерела цілювала калік і хворих.

У часи безбожної радянської влади Зарваниця зазнала найбільшої розрухи й занепаду. Було зруйновано монастир, зацементовано й обгороджено колючим дротом цілюще джерело. Лише

наприкінці 80-х років минулого століття вперше за півстоліття в церкві відправлено Літургію. Сьогодні Зарваниця є найбільшим відпустовим місцем в Україні, на прощу щороку їде майже 200 тисяч паломників.

Цілком природно, що героїня Стефаникової новели ревно молиться, шукає заступництва в чудотворної ікони Зарваницької Божої Матері.

3. Назви релігійно-культових понять (*рай, пекло, душа, гріх, небіщик, покаяніє, той світ, світ Божий, мир хрещений*): „*Душа* замерзла в тілі“ [20, с. 195]; „*Може пан бог менше гріха* припише“ [20, с. 68]; „*Ти в неділю пореш? Та то гріх!*“ [20, с. 128]; „*Небіщик вже перед смертев* був на ярмарку“ [20, с. 42]; „*Книжки читают, образи купуют, таки живі до раю!*“ [20, с. 34]; „*Я пробував кров свою забрати в мир хрещений*“ [20, с. 188]; „*І нащо воно родитси на світ божий?*“ [20, с. 192]; „*Ось, ось впаде, і чорне пекло зробиється*“ [20, с. 18]; „*Де ж би я там ішов у таке пекло?*“ [20, с. 132]; „*Мама із того світа* має прийти та й над своєв дитинов має заплакати“ [20, с. 110].

Мотив гріха та каяття – наскрізний у новелах Василя Стефаника, концептуальна лексема „*гріх*“ та її похідні деривати – одна з найбільш частотних (*гріх*– 44, *грішний* – 4, *грішник, грішниця* – 2) [10, с. 22].

Відповідно до канонів християнства, гріх – символ найбільшого зла. Але чи так воно насправді? Змій спокусив прародичів на гріх. Але той таки гріх став причиною порятунку людства, бо без гріха немає покаяння, а без покаяння – божественної милості [8, с. 157]. Стефаникові герої час від часу впадають у побутові, дрібні гріхи, що можуть бути скоєні із власної волі, і з волі інших, тобто новеліст наголошує не на морально-релігійній (ядерній) складовій семантики концептуальної лексеми, а на профанному, світському плані (відбувається актуалізація периферійних сем). Іноді ці два плани семантичної структури концептуальної лексеми взаємодіють: „*Кілько на бідні роздати, аби тобі бог гріха не писав?*“ [20, с. 19]; „*Не даєш сили змити гріх*“ [20, с. 234]; „*Може пан бог менше гріха* припише?“ [20, с. 68]; „*Ти переш в неділю? Та то гріх!*“ [20, с. 128]; „*А донькам розхилила великі очі, повні гріху*“ [20, с. 326]; „*Грішний я, Семенку, грішний я перед Богом і перед вами*“ [20, с. 190].

Прикметно, що двом своїм новелам Стефаник дає однакову назву – „*Гріх*“. Одну з них уточнює: „*Гріх*“ (Думає собі Касіяниха)“. Новелістові дослідники часто закидали завелику скупість на слова: багато що читач має сам домислити. Одначе, гадаємо, тут не той випадок. Як великий гуманіст і християнин, Стефаник розуміє, що немає на світі людини, яка б не згрішила, не

переступила Божі заповіді, але кожна має право на прощення. В одній з новел зі згадуваною назвою головна героїня, усвідомивши увесь тягар власного гріха, сама накладає на себе покуту, тим самим звільняючи від своєї провини чоловіка й дитину. В обох творах ідеться про тяжкі гріхи (перелюб, гріх перед громадою): *Ой, боже, ти даєш принуку до гріха, але не даєш сили змити гріх* [20, с. 234]. *Гріху, мій гріху. Я тебе відпокутую* [20, с. 235]. *Гріх* маємо такий, що ні мій чоловік не годен був витримати, ані я, жилава баба, не годна-м го донести до краю... [20, с. 252].

У новелах Василя Стефаника лексема *покаяніє* зафіксована 7 разів, але лише в одному випадку актуалізується сакральна сема, в усіх інших увиразнено значеннєві компоненти профанного плану. Зазначимо: в діалекті лексема *покаяніє* має набагато більше значень, аніж в літературній мові. Ось уривок з новели „Синя книжечка“: „*Сижу я та реву. Так реву, як би з ні хто насидер. Люди ззираються напокаяніє*“ [20, с. 14].

Звісно, у цьому контексті *покаяніє* – це не каяття, а „диво“, „незвичайна подія“. Соціально-побутовий образок з життя „Лесева фамілія“ простий і трагічний. Доведена до відчаю дружина Леся, що розтринькує по корчмах своє злиденне господарство, разом з дітьми б'є його: „*Лиця я ізза такого тазди не мала та й не буду мати. Давай мішок та пропадай. А ні, то будем тьби бити, буду з дітьми бити насеред села. Най буде покаяніє на увес світ*“ [20, с. 23].

Діалектна лексема *покаяніє* синтезує диференційні семи „сором“, „неслава“, „осуд“. Річ не лише в тім, що на Леся впаде сором, – неслава впаде на дітей, котрі підняли руку на батька. Усе життя їх супроводжуватиме тяжкий осуд. *Покаяніє* у новелі „З міста йдучи“ має дещо інше смислове навантаження: йдеться про неспокій, розлад у сім'ї: „*Та тепер там у хаті таке покаяніє, щоби птаха не сіла на хату*“ [20, с. 83].

Новела „Шкільник“ – це розповідь про нелегкі „життєві університети“ спійманого на „злочині“ сироти, що свідомо не шукає собі виправдання. Окремими, часом не пов'язаними логічно фразами він скупко говорить про своє сирітське життя, але його ніхто не хоче слухати: „*Це, люди добрі, покаяніє, та ви, вийте, робіт що з цим чомбараном*“ [20, с. 54].

У галицьких селах часто можна почути вислів: „не дитина, а покаяніє“ (чи „чисте покаяніє“), тобто незвичайна дитина і в позитивному, і в негативному (частіше) розумінні. У новелі „Камінний хрест“ читаємо: „*Ой ззолили нас, так ймили в руки, що з тих рук ніхто нас не годен вірвати. Але колись на ці землі буде покаяніє, бо нарід поріжесі. Не маєте за чим банувати*“ [20, с. 67]. У цьому контексті актуалізовано семантич-

ні компоненти „біда”, „трагічна подія як наслідок тяжкого життя”, „війна”.

Лише в автобіографічній новелі „Басараби” увиразнюється сакральна семантика: „Сесі Басараби то на **покаяніє** людське вони родяться, і богатіють, і душу гублять” [20, с. 151]. Великий і заможний рід Басарабів ніяк не може відпокутувати жахливого злочину свого прародича. Пекельні й незбагненні муки сумління час від часу штовхають на самогубство молодих і здорових чоловіків роду. Основний філософсько-психологічний мотив новели – це спокута не лише власних гріхів, а й провин навіть далеких предків (глибинна біблійна алюзія). Ю. Морачевський визначив біль і сум великого роду, як „непереможний і безконечний”, а історію Басарабів справедливо прирівняв до історії кожної великої душі, бо хто не сумнівався й не терпів, той не жив [17, с. 123]. *Покаяніє* набуває у контексті новели сакральної глибини й філософської сутності: це і пересторога, і спокута, і каяття, і Божий допуст, і Божа кара. До речі, ця діалектна лексема (точніше – етнофілософема) стала каменем спотикання для багатьох перекладачів, які майже в усіх випадках добирали відповідники з актуалізованою сакральною семантикою.

Далі, аби не порушувати цілісності й системної презентації наукової статті, наводимо разом з ілюстраціями інші лексико-семантичні групи сакрально маркованих слів, вибраних з новел В. Стефаніка, над якими у перспективі також плануємо провести поглиблені студії.

4. Лексеми на позначення стосунку до релігії (*віра, православні, християнин*): „То вже мете знати, як воно цускаєся до **християнина**” [20, с. 155]; „**Цар православний, а ми православні, та й зрада**” [20, с. 188]; „**Най кождий свою віру тримає**” [20, с. 168]; „Ну, до якої **віри** пристаєш?” [20, с. 162]; „**Та же ти гірше жида, бо то рахуєси не наша віра**” [20, с. 136].

5. Назви християнських культових споруд (*церква, монастир, храм*): „**В церкві** били поклони” [20, с. 113]; „**Так знов клячить він у церкві**” [20, с. 126]; „**Піп у церкві** прокляв мене” [20, с. 234]; „**Відишукали всі наші письма, з землі, з старих монастирів**” [20, с. 217–218].

6. Лексеми на позначення атрибутів церкви (*хоругви, образи, золоті образи, золоті церковні книги, свічки, дзвін, дзвіниця, хрест*): „**Вони будуть іти чередою в поле, минатимуть хрести**” [20, с. 117]; „**Хрести дубові в їх головах похилилися**” [20, с. 112]; „**Перед Федорову хатчину принесли люди червоні хоругви**” [20, с. 129]; „**Образи на стінах почорніли**” [20, с. 203]; „**Господи, брешут золоті книги по церквах**” [20, с. 206]; „**Поклав свічку, аби горіла за страчену душу**” [20, с. 19]; „**Дзвін на селі почав голосити тревогу**”

[20, с. 179]; „**Акурат нема одної дошки. То ще з тих, що від дзвіниці** лишилися” [20, с. 77].

6. Слова – назви свят та обрядів (*Різдво, Великдень, колєда, Святий Вечір (свѣит-вечір), перша Богородиця, друга Богородиця, храм, піст, проці*): „**Піп проці** казав” [20, с. 14]; „**Ще того свѣит-вечера** вони нам вечерю лагодили” [20, с. 86]; „**Тай казав, аби файно вбралиси, бо підут на храм**” [20, с. 84]; „**До церкви ходив що другої неділі, бо перепускався зі старою: вона на першу богородицю, він на другу, вона на великдень, а він на різдво**” [20, с. 113]; „**Їв або хліб з часником, або солонину, як не було посту**” [20, с. 113]; „**Всі в білих сорочках, як на великдень**” [20, с. 106]; „**Мут вас люди нагадувати, та й хреста вашого на світу неділю не минут**” [20, с. 69]; „**Таже не мете на різдво у такій нендзі сидіти**” [20, с. 86]; „**Багачки зеленіли по снігові із зависті, бо це було по різдві**” [20, с. 249].

7. Слова на позначення церковних служб, церковних обрядів та обрядодій (*служба божя, служебка, шлюб, вінчати, похоронний спів, похорон, проці*): „**Я, небоже, не буду до служби божої тєгнути**” [20, с. 213]; „**Та би-м просив вас, аби-сте за нас наймили служебку**” [20, с. 68]; „**Ци рабін нас вінчыв, ци ксьондз шлюб давав?**” [20, с. 21]; „**Вигін заливається похоронним співом**” [20, с. 202]; „**Маленький похорон завертає в другу вулицю**” [20, с. 146].

8. Слова на позначення дій та станів людини, що мають стосунок до релігії (*молитися, хреститися, благословляти, освітити, вінчувати, колїдувати, бити поклони, храмувати, забожитиси*): „**Та так вони похрамували!**” [20, с. 84]; „**Сто раз забожуси, що не боюси!**” [20, с. 163]; „**В церкві бив поклони**” [20, с. 113]; „**Траба посвѣтити хату, бо тут нечисте злізлоси**” [с. 131]. „**Колядують мамі, колядують Марії**” [20, с. 225]; „**Та поховаю я єї десь на роздорожжжу**” [20, с. 187]. „**А то штука таке мале душити? Задушит, та й поховают**” [20, с. 202]; „**Отак встанете рано, помолитесь богу**” [20, с. 154].

Отже, органічність мовомислення В. Стефаніка в категоріях сакрального – іманентна світоглядна й стильова ознака його новелістики. У сучасній філологічній науці це сприймається як аксіома. Але так було не завжди. Ось один штрих. Через переклади, передовсім російські (а їх у радянський період було зроблено найбільше), Стефанікові намагалися нав’язати чужу йому позицію у річищі сучасних тому чи тому перекладачеві ідеологічних вимог. Скажімо, фразу з новели „Синя книжечка”, штири воли, як слимузи” чомусь відтворено так: „**четыре вола, здоровенные, как монахи**” (Шипов); „**четыре быка, как жирные монахи**” (Ляшко); „**четыре вола, здоровенные как монахи**” (Ляшко); „**четыре вола,**

гладкие, как монастырские служки” (Россельс).

При відтворенні цих рядків російські перекладачі проявили дивовижну однаковість та ідеологічну „далекоглядність” (але художню короткозорість). Метаморфозою „воли – монахи” (хибною, бо порівнянням „воли, як слимузи” Стефаник підкреслює іншу якість – вгодовані, блискучі, як слимаки, тобто доглянуті, ситі) перекладачі, свідомо чи несвідомо, привнесли в Стефаникові тексти атеїстичні штрихи, водночас вони зруйнували цілісність новели: сатиричні „монахи” „монастырские служки” сприймаються як недоречний штрих на драматичному тлі новели. До слова, перший перекладач новел Стефаника російською мовою В. Козиненко запропонував дещо скорочений варіант („четыре вола было...”), його інтерпретація художньо невиразна, але принаймні позбавлена тенденційності.

Уявімо собі також, що станеться з новелами Стефаника, якщо з мовної тканини вилучити всі ці ідеологічно „невігідні” слова. Проте М. Ляшко не втримався і вилучив Бога з новели „Дорога”. Ідеться про рядки „*Боже, ти подаруй мені решту моєї дороги, бо я не годен вже йти*” [20, с. 109]. Ліричний герой не в змозі йти далі на уготовану йому Голгофу і тому звертається до Бога з останньою надією і незвичайним проханням – обірвати непосильну вже дорогу життя. Звертається до Бога, бо абсолютно переконаний, що життя людини, її доля цілком у руках Всевишнього. Це об’єктивна світосприймальна позиція Стефаника. М. Ляшко замінив **Бога долею** („Доля, оборви мою дорогу, я уже не могу идти”).

Складно також зрозуміти, що керував Г. Шиповим, який дещо уточнюючи текст новели „Святий вечір” („*Тепер увес мир, увес рід колідує і веселитси, а я собі з грушечков, ми собі обі*” [20, с. 87]), додав: **род православный**. Не зрозуміло, чи то мимоволі, виходячи з особистого життєвого досвіду сприйняття різдвяних свят, перекладач ввів фразеологізований вислів „род православный”; чи свідомо, у річищі ідеологічних вимог часу, принагідно згадав православ’я. Це привнесе не слово породжує низку суперечливих асоціацій.

Аналіз й осмислення сакрального мовопростору новелістики В. Стефаника допомагає глибше зрозуміти своєрідність його художнього світу, оцінити ті грані унікальної творчості митця, на які ми, на жаль, гріховно довго не звертали уваги.

Література

1. Василь Стефаник у критиці та спогадах : статті, висловлювання, мемуари / [упорядн., вступ. стаття та примітки Ф. Погребенника]. – К.: Дніпро, 1970. – 482 с.
2. Гнідан О. Д. Василь Стефаник. Життя і творчість : [посіб. для вчителя] / О. Д. Гнідан. – К. :

Рад. шк., 1991. – 222 с.

3. Данілова А. Концепт „хрест” у новелах Василя Стефаника / Алла Данілова // Семантика мови і тексту : матеріали XI Міжнар. наук. конф.: (Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2012 року). – Івано-Франківськ, 2012. – С. 153–156.
4. Денисюк І. Карбівничий чистого металу / Іван Денисюк // Жовтень. – 1971. – №5. – С. 94–104.
5. Єсипенко Д. Християнський світогляд Василя Стефаника : шлях духовного зростання / Дмитро Єсипенко // Українська література. – 2008. – № 11. – С. 43–48.
6. Єсипенко Д. Чи знають Бога герої новел Василя Стефаника? Вивчення творчості Василя Стефаника у світлі християнського віровчення / Дмитро Єсипенко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. – № 1. – С. 28–30.
7. Єсипенко Д. Трагічна сторінка української історії, концепти Страшного Суду і Богоматері у новелі В. Стефаника „Марія” : вивчення творчості письменника у світлі християнського віровчення / Дмитро Єсипенко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. – № 6. – С. 29–32.
8. Жайворонюк В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонюк. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
9. Іванишин П. Основні аспекти національно-духовної диференціації / Петро Іванишин // „Покутська трійця” й літературний процес в Україні кінця XIX – початку XX століття (До 130-річчя від дня народження Василя Стефаника і Леся Мартовича) : матеріали наук. конф. (Дрогобич, 14–15 травня 2001 року). – Дрогобич, 2001 – С. 126–150.
10. Ковалик І. І. Художнє слово Василя Стефаника : матеріали до Словопоказчика до новел В. Стефаника : методичний посібник / І. І. Ковалик, І. Й. Ощипко. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1972. – 102 с.
11. Коршунова С. І. Василь Стефаник – художник слова / С. І. Коршунова. – Івано-Франківськ, 1996. – 272 с.
12. Костащук В. Володар дум селянських / Василь Костащук. – Львів : Кн.-журн. вид-во, 1959. – 182 с.
13. Коцюбинська М. Читаючи Стефаника / Михайлина Коцюбинська // Вітчизна. – 1971. – № 5. – С. 168–177.
14. Коцюбинська М. „Безлично голі образки” і біле світло Абсолюту / Михайлина Коцюбинська // Слово і час. – 1992. – № 5. – С. 55 – 69.
15. Мацьків П. Концептофера Бог в українському мовному просторі: Монографія / Петро Мацьків. – Дрогобич: Коло, 2007. – 332 с.
16. Морачевський В. Василь Стефаник / Вацлав Морачевський // Василь Стефаник у критиці та

- спогадах. – К.: Дніпро, 1970. – С. 301–309.
17. Морачевський Ю. Скарб нашої мови / Юрій Морачевський // Василь Стефаник у критиці та спогадах. – К.: Дніпро, 1970. – С. 120–127.
18. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : [монографія] / М. В. Скаб. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
19. Словник бойківських говірок / [укл. М. Й. Онишків]. – К.: Наук. думка, 1984. – ч. I, II.
20. Стефаник В. Повне зібрання творів: [у 3т.] / Василь Стефаник. – К.: Вид-во АН УРСР, 1949 – 1954. – Т. 1.
21. Стефаник Ю. Роздуми про батька / Юрій Стефаник. – К., 1999. – 223 с.
22. Щербак М. Василь Стефаник у російських перекладах : здобутки, втрати, перспективи (спроба синтезу) / Марія Щербак // „Покутська трійця“ й літературний процес в Україні кінця ХІХ – початку ХХ століття (До 130-річчя від дня народження Василя Стефаника і Леся Мартовича) : матеріали наук. конф., Дрогобич, 14–15 травня 2001 року. – Дрогобич, 2001 – С. 311–322.

Статья посвящена исследованию основных репрезентантов сакрального в речевом мышлении Василя Стефаника. Автор объясняет объективные и субъективные факторы, приводившие к неадекватной, иногда даже искаженной их рецепции и интерпретации, выделяет структурно-семантические группы сакральных лексем в минидискурсах, прежде всего фразеорефлексах, с компонентом Бога его производных, прослеживает органичный этноментальный теоцентризм.

Ключевые слова: лингвопространство, сакральная лексика, фразеорефлексы, онимы, Бог, покаяние, теоцентризм, речемышление, крест.

The article is devoted to the research of iconic representatives of the sacred in the language thinking of Vasyl Stefanyk. We consider objective and subjective factors that led to their inadequate, partially distorted reception and interpretation. We also single out structural semantic groups of sacred lexemes and define their conceptual functions; in mini-discourses especially phraseoreflexes with the component God and its derivatives organic ethnomental theocentrism is traced.

Key words: linguospace, sacred lexeme, phraseoreflexes, onyms, God, sin, penance, theocentrism, language thinking